

NOTA BREU

Rhinanthus alectorolophus* (Orobanchaceae) a la península Ibèrica**Rhinanthus alectorolophus* (Orobanchaceae) in the Iberian Peninsula**

Pere Aymerich*

* C. Barcelona, 29. 08600 Berga. A/e: pere_aymerich@yahoo.es

Rebut: 25.05.2020. Acceptat: 31.05.2020. Publicat: 30.06.2020

***Rhinanthus alectorolophus* (Scop.) Pollich**

PALLARS SOBIRÀ: Farrera, a l'est d'Alendo, 31TCH5706, 1280-1310 m, prats de dall i pastures mesòfiles, 20-V-2020; Farrera, els Prats, entre Farrera i Alendo, 31TCH5806, 1325-1335 m, prats de dall, herbassars higròfils i vegetació de vorada de bosc, 20-V-2020 (herb. pers. autor); Farrera, les Comes, sobre el poble de Farrera, 31TCH5806, 1400-1415 m, prats de dall i pastures mesòfiles, 20-V-2020 (herb. pers. autor); Farrera, bordes de la Coma, 31TCH5906, prats de dall, pastures mesòfiles i vegetació de vorada de bosc, 20-V-2020; Farrera, bordes de Burg, 31TCH5906-5907, CH6007, 1650-1710 m, prats de dall i pastures mesòfiles, 20-V-2020.

Aquesta nota aporta unes primeres dades segures sobre la presència de *Rh. alectorolophus* a la península Ibèrica i en l'àmbit administratiu de la Catalunya autònoma. *Rhinanthus alectorolophus* és una espècie d'àrea general centreeuropea, des de França i Itàlia fins a Polònia (Marhold, 2011), amb un límit sud-occidental de distribució mal conegut. Es diferencia del *Rhinanthus* més estès a Catalunya, *Rh. pumilus* (Sterneck) Pau, sobretot perquè aquest presenta la superfície del calze amb pèls adpresos de menys d'1 mm (en general fins a 0,6 mm), mentre que *Rh. alectorolophus* hi té pèls flexuosos de més d'1 mm. Les altres dues espècies fins ara citades a Catalunya, *Rh. minor* L. i *Rh. angustifolius* C.C. Gmel., presenten pèls als marges del calze, però no a la seva superfície.

L'existència de *Rh. alectorolophus* en l'àmbit ibèric no ha estat acceptada, ni tan sols es comenta la possibilitat, en les revisions d'aquest gènere fetes en els darrers temps (Sáez & Benito, 2000; Sáez, 2009), com tampoc no es contempla la seva presència als Països Catalans en les síntesis florístiques de Bolòs & Vigo (1996) i Bolòs *et al.* (2005). A la península Ibèrica i a la Catalunya Sud l'única referència que coneixem sobre aquesta espècie correspon a Vives (1964), qui la indica en prats humits del *Bromion* a Gósol (Berguedà), especificant que els exemplars observats tenien pèls llargs als calzes, i citant també en la mateixa publicació *Rh. minor* i *Rh. pumilus* [sub *Rh. mediterraneus* (Sterneck) Sennen], com a més estesos a la zona. Més endavant no s'han trobat plantes amb aquestes característiques a l'àrea de la serra del Cadí i rodalia, on es situa Gósol (Vigo *et al.*, 2003) i no es pot excloure una confusió amb formes atípiques de *Rh. pumilus*.

Figura 1. Detall d'una flor. Es poden apreciar bé els pèls flexuosos llargs del calze, característics de *Rhinanthus alectorolophus*.

La situació resulta més confusa en l'àmbit dels Pirineus d'administració francesa, on les referències a *Rh. alectorolophus* són més freqüents, tot i que sembla que en gran part serien errònies. Una part de les informacions publicades correspon a l'àmbit de la Catalunya Nord. Gautier (1897) i més endavant Susplugas (1942) van indicar aquesta espècie de diverses localitats del Vallespir, mentre que Fromard (1984) la va assenyalar d'un parell d'indrets del Capcir. Aquestes dades havien estat considerades en general com a poc fiables, de manera que encara en la síntesi florística de Tison *et al.* (2014) no es va acceptar la presència d'aquesta planta a la Catalunya Nord i es van considerar com a dubtoses les citacions fetes a l'oest del riu Roine i al sud de les muntanyes d'Alvèrnia. Tot i això, recentment s'ha pogut confirmar la seva existència al Vallespir i també s'ha observat en una localitat de l'Alta Cerdanya (Mercadal, 2019, 2020).

Als Pirineus, més cap a l'oest i sempre al vessant atlàntic, aquesta planta també ha estat indicada de diversos llocs, bé que no en coneixem cap dada confirmada amb seguretat. Destaca el nombre alt de citacions fetes a la vall de Luishon (Luchon) per Nègre (1968, 1969, 1972), però Belhacène (2010) va considerar errònies les dades sobre *Rh. alectorolophus* al departament d'Haute-Garonne, on se situa la vall de Luishon. Aquestes citacions històriques i incertes van ser recollides en la primera versió de l'Atlas de la Flora dels Pirineus en línia (AFP1, 2020), juntament amb una sèrie d'ob-

Figura 2. Població densa de *Rhinanthus alectorolophus*, en un prat de dall mig abandonat prop de Ferrera.

servacions de camp recents al departament d'Arieja (sobretot a la zona de piemont, però també en alguna vall dels Pirineus axials), atribuïdes al Conservatoire Botanique National des Pyrénées et de Midi-Pyrénées i que aparentment poden ser fiables. En la segona versió –encara inacabada– d'aquest Atlas (AFP2, 2020) es manté la seva presència només en quatre quadrats UTM de 10 × 10 km, situats a l'Alta Cerdanya-Capcir, Arieja i Haute-Garonne, però a la fitxa s'indica que les observacions als Pirineus són probablement errònies.

Recentment hem trobat *Rh. alectorolophus* a la vall de la Coma de Burg (Pallars Sobirà), confirmant així la seva presència a la península Ibèrica. Els plecs testimoni es conserven a l'herbari personal de l'autor i és previst que en un termini curt es dipositi a l'herbari BCN; en aquesta nota s'inclou una fotografia testimoni obtinguda entre Ferrera i Alendo, en la qual s'aprecien caràcters diferencials de l'espècie (Figura 1). Les localitats on ha estat observada són relativament pròximes, amb una distància màxima de poc més de 2,5 km entre les més separades. Localment sembla que és una planta força estesa i fa poblacions nombroses (en alguns llocs s'observen concentracions molt denses, de centenars d'individus). L'hàbitat més freqüent en aquesta zona són els prats de dall de l'aliança *Trisetum-Polygonum bistortae*, però també apareix en pastures mesòfiles, herbassars higròfils i marges de boscos i bardisses. El rang altitudinal en què ha estat observada és de 1280-1710 m. A les localitats més baixes només s'ha trobat en exposició nord, però a partir de 1400 m ja ha estat vista en qualsevol orientació (sud inclosa). En algun prat de dall hem pogut constatar que *Rh. alectorolophus* coexisteix amb *Rh. minor*, però no amb *Rh. pumilus*. A les localitats dels voltants dels pobles de Ferrera i Alendo creix a pocs metres de *Rh. pumilus*, però les dues espècies fan poblacions segregades físicament i ecològicament, *Rh. alectorolophus* en ambients més humits i de sòl profund (sobretot prats de dall) i *Rh. pumilus* en pastures mesoxeròfiles dels vessants. Per contra, en prats de dall de zones pròximes, per exemple a la vall Ferrera, fins ara només hi hem pogut observar *R. pumilus*.

Bibliografia

AFP1. 2020. *Atlas de la flora dels Pirineus, versió 1*. Disponible a: <http://www.florapyrenaea.com/florapyrenaea/Citation?action>

=info&codi_e_poc=Rhinanthus alectorolophus [Data de consulta: 24-V-2020]

AFP2. 2020. *Atlas de la flora dels Pirineus, versió 1*. Disponible a: http://www.atlasflorapyrenaea.eu/src/taxon/taxon-fiche.php?id_taxon=52600 [Data de consulta: 24-V-2020]

BELHACÈNE, L. 2010. Catalogue 2010 des plantes vasculaires du département de la Haute-Garonne. *Isatis*, 10: 1-145.

BOLÒS, O. & VIGO, J. 1996. *Flora dels Països Catalans*. Vol. 3. Ed. Barcino. Barcelona. 1230 p.

BOLÒS, O., VIGO, J., MASALLES, R. M. & NINOT, J. M. 2005. *Flora manual dels Països Catalans*. Ed. Pòrtic. Barcelona. 1310 p.

FROMARD, F. 1984. Les communautés à *Arctostaphylos uva-ursi* (Ericaceae) du massif du Carlit et de la haute vallée de la Têt (Pyrénées-Orientales). *Documents d'Écologie Pyrénéenne*, 34-4: 155-164.

GAUTIER, G. 1897. *Catalogue raisonné de la flore des Pyrénées-Orientales*. Paul Klincksieck Éditeur. Paris. 550 p.

MARHOLD, K. 2011. *Rhinanthus*. Euro+Med Plantbase – the information resource for Euro-Mediterranean plant diversity. Disponible a: <http://ww2.bgbm.org/EuroPlusMed/PTaxonDetailOccurrence.asp?NameId=32929&PTRefFk=7200000> [Data de consulta: 24-V-2020]

MERCADAL, G. 2019. *Els prats de dall de la terra baixa catalana. Caracterització geobotànica, valoració agroambiental i estudi de les relacions fitosociològiques entre els prats dalladors de l'Europa occidental*. Tesi doctoral (inèdita). Universitat de Girona.

MERCADAL, G. 2020. Caracterització geobotànica dels prats de dall mesòfils de l'associació *Odontito serotini-Trifolietum pratensis* O. Bolòs et Masalles 1983 (all. *Arrhenatherion elatioris* Koch 1926) dels Pirineus orientals catalans. P. 181-234. In: Bou, J.; Vilar, L. (coords.). *Actes del XII Col·loqui Internacional de Botànica Pirenaica-Cantàbrica*. pàg. 181-234. Universitat de Girona. Girona.

NÈGRE, R. 1968. La végétation du Bassin de l'One (Pyrénées centrales): rochers et éboulis. *Portugaliae Acta Biologica*, 9: 196-290.

NÈGRE, R. 1969. La végétation du Bassin de l'One (Pyrénées centrales), deuxième note: les pelouses. *Portugaliae Acta Biologica*, 10: 1-135.

NÈGRE, R. 1972. La végétation du Bassin de l'One (Pyrénées centrales), cinquième note: les reposoirs, les groupements hygrophyles et les prairies de fauche. *Boletim da Sociedade Broteriana*, 46: 271-343.

SÁEZ, L. & BENITO, J. L. 2000. Notas sobre el género *Rhinanthus* L. (*Scrophulariaceae*) en la Península Ibérica. *Acta Botanica Barcinonensia*, 46: 129-142.

SÁEZ, L. 2009. *Rhinanthus* L. P. 531-536. In: Benedí, C.; Rico, E.; Güemes, J.; Herrero, A. (eds.) *Flora Iberica* Vol. XIII. *Plantaginaceae-Scrophulariaceae*. Real Jardín Botánico-CSIC. Madrid. 677 p.

SUSPLUGAS, J. 1942. *Le sol et la végétation dans le Haut Vallespir (Pyrénées-Orientales)*. Imp. La Charité. Montpellier. 225 p.

TISON, J. M., JAUZEIN, P. & MICHAUD, H. 2014. *Flore de la France méditerranéenne continentale*. Naturalia Publications. 2078 p.

VIGO, J., SORIANO, I., CARRERAS, J., AYMERICH, P., CARRILLO, E., FONT, X., MASALLES, R. M. & NINOT, J. M. 2003. *Flora del Parc Natural del Cadí-Moixeró i de les serres veïnes*. Monografies del Museu de Ciències Naturals-Institut Botànic de Barcelona. 407 p.

VIVES, J. 1964. Vegetación de la alta cuenca del Cardener. Estudio florístico y fitocenológico comarcal. *Acta Geobotanica Barcinonensia*, 1: 1-218.